

PINTÉR JÁNOS ZSOLT

Ingressus tartarorum in hungaria tempore regis Bele quarti

LOVASVÁGTA

Mercator
Stúdió

Minden jog fenntartva, beleértve bárminemű sokszorosítás, másolás és közlés jogát is.

Kiadja a Mercator Stúdió
Felelős kiadó a Mercator Stúdió vezetője

Szerkesztő: dr. Pétery Kristóf
Műszaki szerkesztés, tipográfia: dr. Pétery Kristóf
A borító a Thuróczy János féle kódex (1488) illusztrációjának felhasználásával készült.

ISBN: 978-963-607-514-9

© Pintér János Zsolt, 2009
© Mercator Stúdió, 2009

Mercator Stúdió Elektronikus Könyvkiadó
2000 Szentendre, Harkály u. 17.
www.akonyv.hu és www.peterybooks.hu
T/F: 06-26-301-549
06-30-30-59-489

Pintér János Zsolt

Lovasvágta

TARTALOM

I. A sah, meg a sorsa.....	6
1. Biztató jóslat	6
2. Félbemaradt lakoma	14
3. Sakkparti.....	26
4. A sah nyugatra megy	33
5. Kelepce	37
6. Fárasztás	45
7. Vadászok	59
8. Hőség	69
9. Városról városra.....	79
II. Kaukázuson túl, Kaukázuson innen	84
1. Egy, s más a vaskapuról	84
2. A hegyi öreg	97
3. Grúz portya	104
4. Tatár szorgalom	109
5. Hadijátékok	116
6. Átkelés a Kaukázuson.....	124
III. Szkítia	127
1. Elfeledett csata	127
2. Az írnök és az erdőkerülő	142
3. Szajgák, lovak, farkasok.....	156
4. Kijevi tanácskozás.....	168
5. Régi idők krónikája	182
6. Fogócska a sztyeppén.....	185
7. Elhalasztott ügyek	199

Ez a történet Dzsingisz kán két hadvezérének, Szübeetejnek és Dzsebének a hadjáratát meséli el. Dzsingisz kán elküldte őket, hogy élve, vagy holtan, de fogják el a menekülő horezmi sahot. Miután teljesítették megbízatásukat Dzsingisz akarata tovább üzte őket. Megparancsolta nekik, hogy folytassák a háborút, menjenek, győzzenek le minden népet és keressék meg a Végső-tengert. Szübeetej és Dzsebe pedig engedelmeskedett, valamennyi útjukba akadt országot leigázták, a Végső-tengert ugyan nem érték el, de híreket hoztak, a világ általuk bejárt része megérett arra, hogy a tatárok hatalmába adja magát.

I. A sah, meg a sorsa

1. Bízató jóslat

– Hozzád jöttem mágus, segítened kell!

– Már nincsenek mágusok.

– Álmot láttam.

Aláaddin Muhammad a hatalmas és dicsőséges Horezmi Birodalom sahja szuszogva leült az alacsony asztalkával szemközt elhelyezett párnára. Húszéves uralkodásától kerekre hízott arca, a feketére festett szakállja és hennával vörösre mázolt szemhéjai között őszinte riadalommal tekintett a mágusra.

– Álmot láttam – nyögte a sah, majd választ sem várva belekezdett – A palotában aludtam, még teljes volt az éjszaka, amikor felriadtam, odamentem az ablakhoz, elhúztam a függönyöket, kiléptem az erkélyre. A város aludt, csak én virasztottam. A fejem nehéz volt, a gyomrom hánytorgott, biztosan az örmény bor miatt. Még ma lecsapatom a fejüket! – a sah harciassága azonban hamar lelohadt, a félelem lassan, de biztosan a nyakába ült – Északról valami moraj támadt, elláttam a világ végére, s azon is túl. Földnehezére ezer éve hegyet tettek, vastagot, nehezet, de most kiszabadult. Három feje volt Földnehezének, három álkapcsa, álkapcsában éles fogak, a homályban csak a szemét láttam, meg tejfehér, hibátlan agyarait, szétmarcangolta a hegy oldalát és kibútt onnan. Hanem észrevette, hogy bámulom, akkor belémnézett. Rettenetes, üres volt a tekintete, mint valami mélységes szakadék, úgy hittem menten elnyel birodalmammal együtt.

A következő pillanatban ott voltam a csatamezőn, páncélos lovas rontott rám. A lova csúf volt, nagyhasú és nagyfejű,

erősebb, mint a vadelefánt, egyetlen rúgással betörte a városkaput. A lovas lesújtott buzogányával, földig rontotta a bástyákat, s közben számolatlanul hajigálta három szájába a harcosaimat, feltörte koponyájukat, kihörbölte agyvelejüket. Eme táplálékon azután hegy méretűvé növekedett. Csúcsos sisakja átmetszette az égboltozatot, a nap, a hold és a csillagok leestek onnan a földre.

Megnyilaztam a ló oldalát, kígyó, varangy, skorpió csurgott a sebből, s amikor földet értek azonmód átváltoztak ugyanolyan háromfejű lovasokká, kisebbek voltak, mint az „anyjuk”, úgy nyüzsögtek a lábainál, akár a sáskák.

Megnyilaztam Földnehezét, még csak rám sem nézett, a birodalmamat mustrálgatta, kitörte a nyílveesszót az oldalából, elhajította, marék homokot, éppen hegynyit fölkapott, kifújta az ujjai közül, a homokszemek sebesen pörögtek, s mint tojásból a csibék, ismét csak azok a háromfejű lovasok keltek ki belőlük és fölfalták a seregeimet.

Aztán megvívunk, lándzsával megdöftem, semmi, karddal rásújtottam, kardom kettétört, buzogányával pozdorjává zúzta pajzsomat. Földneheze ekkor eldobta buzogányát, úgy nekigyürközve jött felém, az égre néztem, ő is oda, vajon mit nézek, s abban a pillanatban a nyakába ugrottam, belekapaszkodtam sörényébe, megsarkantyúztam, s már rohant velem. Végigvágtaztuk a kerek világot, sivatagokat, ahol a jóllakott teve is elpusztul, hegyeket, amelyek fölött a griff sem tud elrepülni, nekimentünk annak a tengernek, ahonnan a nap reggelente felkel. Szorosan markoltam üstökét, szaporán sarkantyúztam, többször rásuhintottam az ostorral, igyekezzék kissé, úgy rohantunk. Egy szép mezőn hirtelen megbotlott, átbucskáztam három fején, akkor rámült, szörnyű dühvel acsarkodott, megkérdezte a lábamat vagy a karomat egye-e meg először, rám bízta, válasszak... Szerencsére felébredtem – a sah elhallgatott, zavartam pillantott a mágusra – Segíts!

A mágus ültében kissé meghajtotta a fejét, végigsimította gondosan nyírott, bőven kenegetett szakállát. Az asztalka alól talán harminc darab tenyérszerű nagyságú falapocskát pakolt

elő, gyors mozdulatokkal összekeverte, majd ráérősen, írással lefelé egyenként kiterítette valamennyit. Ujjaival megérintette homlokát és a kártyalapokra mutatott. A sahot abban a pillanatban előntötte a düh, nem szokott ahhoz, hogy ülve maradjanak előtte, ráadásul ez a csaló nagyobb kártyákat használt, mint ami szokásos. Végül lenyelte mérgét, széles selyemövéből kövér erszényt húzott elő, karja tétovázva megállt a levegőben, szeme ide-oda ugrált.

– Válassz kegyelmes sah, hogy segíthessek!

Mézédes volt a mágus hangja. A sah eleresztette az erszényét, amely hangos csörrenéssel rázúdult az egyik kártyára, a benne levő arany nehéz volt, a mellette fekvő lapok a huzattól kissé megemelkedtek.

– Kegyelmes sah, neked sok a testőröd, akik óvják és ügyelik minden léptedet, én magam járok, minap éj idején megtámadtak, meg kell védenem az életemet.

– Persze, megtámadtak! – méltatlankodott magában a sah – Jobban félnek téled, mint az adószedőimtől, mint a sivatagi rablóktól, mint a Barbár egész seregétől – rezzenéstelen arccal elővonta övéből rozmáragyar nyelvű törét, amelynek markolatát az Északi-óceánban élő, Horezmben sosem látott, állítólag tíz elefánt súlyú tengeri szörnyeteg fogából csiszoltak, és amit a sah drága pénzen vásárolt. Szó nélkül az erszény mellé helyezte.

A mágus nem mozdult, de hamar szólt:

– A rubint fénye tisztítja a látásomat.

A sah lerántotta ujjáról az ékköves gyűrűt, felhajította a levegőbe, a gyűrű forgott, pörgött, majd az erszényre esett. A mágus arcán az elégedettség ráncokba futott, nem rejtette el mosolyát. Intésére fehér lepelbe öltözött mezítlábas szolgák suhantak be. A mágus lesodorta fejről turbánját, kétrét hajította, ráhelyezte a törét, az erszényt, a gyűrűt és átadta egyiküknek. A gondosan megkötött turbán alól bozontos, hosszú, csigás, ezüst tincsekkel színezett haj szabadult ki, a mágus megrecsegett nyakcsigolyáit, szerteszaladó fürtjei mögül félig takarásban pillantott a sahra, már nem mosolygott. A sah

csak ekkor vette észre, hogy a mágus nem is öregebb, csak a mestersége megvénítette.

Szemmagasságban mindenütt hosszú láncokon gömb vaslámpások függtek. A szolgák száraz, összezsugorodott leveleket, bogként egybefonódott soktörzsű gyökércsonkokat, fűzfa-indával összekötözött ujjnyi hosszúságú kéreg és ágdarabokat, apróra szikkasztott bogyókat, gyümölcsöket szórtak a megkotort parázsra. A lámpások szellőzőnyílásain át vörös parázs világított, illatos, aromás, fojtó füst gomolygott ki belőlük. Az asztalka melletti tűzhelyen eladdig táncoló lángnyelvek kihunytak, a szűk helyiség még szűkebb lett, a sötétség megsűrűsödött, feloldotta a szoba falait, elmélyült, megnehezdedett. A sah már régen elfeledte bosszúságát.

– Bumm! – a föld gyomra megkordult, a szobából barlanggá oldódó odú túlsó sarkában, noha a föld gyomrának nincsenek sarkai megszólalt egy dob. A sah látni vélte a meztelen, hamuval bekent csont, meg bőr, meg ín alakot, aki valahol hátul rávert a dobra: Bumm!

A mágus Balhban lakott, Balhot a városok anyjának nevezték. Még az óidőkben, a paradicsomi folyók mellől érckereső expedíciók rajzottak ki a négy égtáj felé, ide is jutott belőlük. Talán ők alapították a várost, talán óriások építették, de ezt már senki sem tudta, rég meghaltak azok, akik tudták. Az érckeresők férfiak voltak, találtak helyi lányokat, megtelepedtek, s közben mohón vágyakoztak a Dzsejhunon túlra, a Hagyma-hegyek között megbúvó lazurit és a Jarkend medrében hengerdő nefrit után.

Az érckeresők átkeltek a Dzsejhunon – amit más népek Amu-Darjának neveznek – bevették magukat a Hagyma-hegyek, a Pamír mélyére, a túloldalon pedig leereszkedtek a Jarkend völgyébe. Később tovább mentek nem riasztotta őket a Jarkenden túl húzódó roppant homoksivatag, amely elől pedig a tavak is elvándoroltak. A paradicsomi folyók mentén sokra becsülték a lazuritot, a nefritet ezért Balh fontos csomópont lett az odavezető úton. A várost keletről-nyugatra nyílegyenesen széles sugárút szelte ketté, amelyen a karavá-

nok a maguk kényelmes módján vonultak. Évezredek teltek, Balh, a városok anyja változatlan maradt.

Aláaddin Muhammad sah, a hatalmas és dicsőséges Horezmi Birodalom uralkodója nem is tudott arról, hogy Balh nemes városának milyen bugyrai vannak. Álmából megriadva a mágust kereste, a vezető hamar letért a széles útról. Hajnalodott, miközben a város egyre világosabb, a mágushoz vezető út egyre sötétebb lett.

A sikátorok falai megmagasodtak, szemlátomást közelebb léptek egymáshoz, a szemét vastagon felgyűlt, bokáig gázoltak benne, erősebbek lettek a szagok, ásított a félhomály. Ha a fedett utcákon, az amúgy gyakori hézagokon át betört egy-egy napsugár a szürkületben olybá tűnt, mint valami fénypallos. A sah minden egyes lépésével nem csupán a város mélyéhez közeledett, hanem egyúttal a régmúltba lépett vissza. A testőrök szorosan markolták kardjukat, már kevésbé magas besztásuk tudatában, hanem azért, mert itt bármikor elvághatták a torkukat. A szűk utcák szövevényesen kanyarogtak, összefutottak, elágaztak, átláthatatlan vargabetűket írtak le, hogy ugyanazt az útvonalat többször meg lehessen tenni. A falakon sehol nem láttak ablakokat, csak alacsony, lécekből hevenyészetten összeeszkábált, de vaspántokkal megerősített ajtókat, amelyek mögül – a testőrök bizonyosak voltak ebben – fürkésző tekintetek lesték őket.

Gyakran még szűkebb zugok keresztelték útjukat, ahol csak oldalazva lehetett haladni, ott még ajtók sem voltak, s a vastag félhomály miatt nem lehetett tudni öt méterig, vagy ötvenig tart a zug. A testőrök először még kötelességtudóan, kutakodva belestek a zugokba, az üresség azonban nyom nélkül elnyelte bátorságukat és visszánézett rájuk, ezért utóbb óvakodtak a fölös kíváncsiskodástól. A „szélesebb” sikátorokból hiába tekintettek vissza, hiába próbálták megjegezni az útvonalat, menthetetlenül elveszítették azt, egerek voltak Balh labirintusában. Váratlanul zsákutcába fordultak, az út eltűnt előlük, az agyagházak véget értek és kőfal zárta el a továbbhaladást.

A kőfal egy réges-régi torony része volt, amint közvetlenül előtte állva felpillantottak rá úgy hitték, egykor talán az égig ért. A torony, illetve az, ami megmaradt belőle négyzetes alapot formázva széles karéjban ült a földön. A sikátornak álcázott labirintus szemlátomást egyetlen feladat végrehajtására létesült, el kellett rejtenie a tornyot, s ehhez híven folyondárként körbeölelte, árnyékba vonta azt. A torony hajdanán ledőlt, nyilván azért, mert a kőművesmesterek megrészezedve építőtudományuktól túlságosan magasra törekedtek. De lehet az is, a föld egyszerűen megnyílt alatta és elnyelte. A torony megmaradt csonkján, a fejük fölött lépcsősor futott végig, de sehol nem láttak le vagy feljáratot. A kőfal és az agyagházak közötti keskeny sikátort szintén deszkákkal fedték, a kisebb-nagyobb hiányokon áttűző napsugarak révén látták, hogy égszínkéek kerámia törmelék szőnyeget tapodnak. A falakat, hajdan végestelen-végig égszínkéek csempelapok borították, itt-ott még maradt belőlük, de többségük rég aláhullott. Azután egy ajtóhoz érkeztek, oda már csak a sah léphetett be.

– Bumm! – a hamuval bekent alak rávert a dobra, a föld gyomra szólt, nem halkult, ott döngött a sah koponyájában. A lámpásokból kivilágító parázsszemek az űrben hunyorgó csillagok voltak, gondosan felaggatva karnyújtásnyira a fejük fölött. A dobos rávert a dobra: Bumm!

A mágus felfordította a sah által kiválasztott kártyát, rápillantott, megnyitotta a nyakában függő zacskót, valamilyen barnás labdacsot halászott ki belőle, felhajította, reptében bekapta és örölni kezdte fogaival. Az asztalka alól vaskos könyvet húzott elő, belelapozott.

A könyv kibontva túlért az asztalka szélein. A sarkán felfoszlott a borító, látszott, hogy a lapokat fatáblák közzé szorították, selyemmel, brokáttal vonták be. Ha a soros borító elkopott, felhasadt, akkor azt nem távolították el, hanem az egészet új szövettel borították be, ennek következtében puha réteg jött létre, a könyv borítója besüppedt a mágus ujjai alatt.

A könyv régi volt, lapjait rövidebbre ette az idő, mégis patogva zizegett lapozás közben. A mágus olajmécsest tartott a kezében, a könyvben kereskedett. A lapokat nagy, egész oldalas és mellette elhelyezett apró képek díszítették, átellenben sűrűn írt szöveg oszlopai sorjáltak. A sah észrevette ez a könyv más, mint amiket a bazárban a léhűtők használnak, itt Balhban, ím látja a könyvek anyját.

Volt olyan kép, amely lapályos, ligetes, bőventermő, folyókkal öntözött földet ábrázolt, a szemközti pedig hegyeket. Az óriások összegyűrték a földet, hegyet tornyoztak belőle, a messze futó csúcsok a föld csontvázai voltak. Már nem látzott rajta sem erdő, sem patak, sem föld, csak kő. Az óidők emberei a paradicsomi folyók mellől értették ezt a képet.

Aztán voltak olyan képek, ahol meztelen martalócok üldöztek szüzeket és volt olyan is, amikor a szüzek üldözték a martalócokat, végül elismerve súlyos vereségüket a kősivatag közepén kőkockákat emeltek.

Idő multával az állatok, az istenek és az emberek jussuk elosztása végett összeverekedtek. Karmos, szárnyas, csontcsigolya farkú oroszlán rányilazott a királyra, a párduc, az ökör vontatta harci kocsiról kopját vetett a szerteszaladó emberizingekre. A kétharmad rész állat, egyharmad rész isten letépett ősfefe búsan himbálódzott a sörényét markoló emberkézben. Ez már az emberek kora volt.

A mágus rálelt a keresett képre, megvizsgálta, összehasonlította a kártya feliratával, majd az olajmécsest hirtelen mozdulattal odabökte a sah orra elé, közvetlen közélről rávigyorgott:

– Megtaláltam!

A következőkben a sah inkább máshol akart volna lenni. A hamuval bekent csontvázszerű alak, aki ott világított a háttérben rávert a dobra: Bumm! A korábbi ritka, hosszan visszhangzó dobütéseket monoton lassú ritmus váltotta fel. A mágus ültében megnyúlt, karjait felemelte, egyik kezében füzért morzsolt, a másikban akkurátusan, egyformán pálcikát forgatott s közben egész testével imbolygott. Az idő odabenn lelas-

sult, esztendő telt. A sah figyelte a mágust, hogyan hagyta oda az itteni világot, az inak megmeredtek az arcán, szeme fénye megtörött, megüvegesedett, egészen holttá vált, gajdolt. A dobos hátul fojtott torokhangon kiáltott valamit, s hirtelen fölpörgette a ritmust. Bumm! Bumm! Bumm! A dob pörgött, az inak reszkettek, a pálcika a csontok nélküli ujjak között sebesen siklott, a szem mögött nem volt lélek, szemefehérje kifordult, a tajték kicsapott a szakállára, a mágus ültéből, mintha rugóra járna a levegőbe pattant, elhajította a füzért meg a pálcikát, íjat és nyilakat kapott fel, kinyújtotta hosszú vékony karjait, megragadta a feje fölötti lámpást tartó láncot s már húzódkodott fölefele.

Fehér ruhája világított. Ott kapaszkodott felfele a világhegy gyomrában, ahol pont akkora volt, mint a pók a szamarkandi nagymecsetben. A gömb vaslámpások összeütköztek, felizzott bennük a parázs, a sah aromás füstöt szippantott. Azt, hogy odafönn mi történik nem látta, de hallotta. Először úgy tűnt, mintha népes muslincasereg nyílzáport utánozva zúgott volna el a lámpások fölött. A mágus harsányat kiáltott, párviadalra hívta ki azt, vagy azokat, akik elmerészelték állni előtte az utat, válaszként körben vijjogás, hahota, morgás, üvöltés támadt, mindenfelől összesereglettek és megrohanták. A mágus ismeretlen, dallamos, érces nyelven szavalt, előkapta íját, lőtt, az első nyíl a sah orra előtt bevágódott az asztalkába, másodjára pontosabban célzott, a nyíl közvetlenül a sah mellett csapódott a földbe.

– Rám lőttél! – méltatlankodott a sah.

– Eltérítették a lövésemet – magyarázta a mágus.

Odafönt éles kacagás széttörte a mágus énekét, közrekapták, megcibálták, alul a lámpások összezsicsattantak. A következő pillanatban a sah tompa puffanást hallott, majd egy fej gurult végig a kibontott könyvön, megállt vele szemben, természetesen módon, ahogy az emberek a fejüket hordani szokták, a fej felnyitotta pilláit és rákacsintott a sahra. Aztán a mágus hosszú karjával lenyúlt odafönről, bozontos hajánál fogva megragadta tulajdon fejét, mondván arra még szüksége

lesz, és gondosan visszaillesztette azt a nyakára. Ott karnyújtásnyira a világhegy gyomrában, ahol az emberízing akkora volt, mint a pók a szamarkandi nagymecsetben a mágus átvágta magát az ellenséges seregeken és lezuhant a földre.

Mint valami fenevad négykézlábra emelte magát, lassan mozdította a fejét, vérekes üres szemeit gubancos tincsei mögül rávette a sahra, szája csúfondáros mosolyra húzódott:

– Tényleg jönnek...

S minthogy odaátról megfogyatkozva tért vissza hozzáfűzte:

– Valóban sokan vannak...

Mivel fizetsége gazdag volt, folytatta, hogy segíthessen:

– Fuss! Siess!...

A sahot, mintha kígyó marta volna meg, alkatát cáfoló fűgeséggel felugrott.

– Hová fussak? Hol találok menedéket?

A mágus arca megértő volt és gondterhelt:

– Sehol!

A mágus ezután nem törődött vele, ereje elillant, tudata szétesett, feje lebecsaklott, a szolgák hátravonszolták. A sah tanácstalanul álldogált egy darabig, elfogyott körötte a levegő, sarkon fordult, minél előbb ki akart szabadulni onnan.

2. Félbemaradt lakoma

A történetek után mindnyájan megérthetjük, hogy a sah aznap, ezerkettőszázhusz áprilisának egyik első napján meglehetősen morózus kedvében találtatott, amit néhány örmény kereskedő bánt. Egy fejjel meg lettek rövidítve, no nem annak okán, hogy kiváló bort szállítottak az uralkodó konyhájára, hanem azért mert kéznél voltak, senki nem szólt az érdekükben, s az udvarnép úgy vélte inkább ők, mint mi.

A sah rosszkedvének volt még egy oka. Balh városa előtt, a Dzsejhun – amit más népek Amu-Darjának neveztek – felé eső oldalon táborozott a gyülekező horezmi sereg, míg a sah a város mögött, egy magaslaton állította fel sátorpalotáját teljes udvartartásával és testőrségével együtt. Amikor a reggeli

órákban visszatért szigorúan titokban tartott alvósátrába látta, hogy nyílveesszőket lőttek bele, nem kettőt-hármat, hanem néhány tucatnyit, amilyeneket a horezmi csapatoknál használtak. Az udvari emberek meggyőzték arról a sahot, hogy egy esetleges tizedelés lázadáshoz vezetne, s mivel a gyülekező mezei sereg létszámát tekintve sokkal számosabb, mint a testőrség, ezért ezt nem lehet azt megkockáztatni. A testőrség megszokta, hogy őket mindig a csata győzelemre fordult szakaszában vetették be, így felmerült a kétely hogyan teljesítenének akkor, ha mindent maguknak kell csinálniuk. És egyébként is, ha szétverik a mezei sereget, akkor ki fog harcolni az ellenséggel? A kalmárok megneszelték a történeteket, eltűntek a környékről, aminek következtében a megtorlás ezúttal elmaradt.

Roszkedvének feledtetésére a sah megparancsolta, nagy lakomát rendezzenek számára akrobatákkal, zenével, táncosnőkkel, azonban hamar, még a déli hőség előtt hívatta házi jövendőmondóit. A jósök okos emberek voltak, az uralkodó arannyal fizette a szavaikat, s mivel tudták mi történt Balhban kedvező eseményeket jövendöltek. A sah megkönynyebbülve bocsátotta el őket és visszavonult déli sziesztájára.

A lakomát a nagy, vörös selyemsátorban rendezték, amely valóságos labirintus volt. A fő „teremben” több százan elfértek, oldalt méhkaptárszerűen egyéb helyiségek kapcsolódtak hozzá és hosszú folyosók vezettek hátra. Közülük sokat megtöltöttek a testőrök. Kizárólag a sah számára fenntartott folyosón, amelyen át megérkezett a lakomára mindkét oldalon megszakítatlan láncban fegyveresek sorakoztak.

A sah helye egy talán fél méter magas padozat volt, amelyet szőnyegekkel vastagon beborítottak. Hátról a körbefutó karfát párnákkal rakták ki, hogy nekitámaszkodva kényelmesen lehessen heverészni. A sah lábához garmadával halmozták fel mindazt a finomságot, amit tíz ember sem győzött volna megenni. Körben szolgálk álltak, hogy amire az uralkodó rámutat azonnal elébe tegyék. Oldalról szerezsenek strucctoll legye-

zökkel frissítették a levegőt, hátul félig takarásban négyes sorokban ültek a testőrök.

A sah mögött egyetlen lépésnyire hórihorgas férfi strázsált, aki olyan magasra nőtt, hogy emiatt csenevész soványnak tűnt. Övvel összefogott hosszú zöld kaftánja, csücsös süvege tovább nyújtotta alakját. Jókora buzogányt támasztott vállának, amelynek vége emberfej nagyságú dorongban végződött. Kívülről nézvést egyszerű göcsörtös fabuzogánynak látszott, de az udvarban azt pusmogták, hogy a feje ólommal van kiöntve, egyetlen csapással leteríti a legerősebb embert, még ha páncélba öltözött, akkor is. Hamza, mert így hívták a sah ajtónállóját megvetően elnézett a körötte zsibongó sokaság feje fölött, még magasabban hordta buzogányát, amelyről nem tudta, a rossz nyelvek szerint nem is akarta lemosni az oda-száradt vért. Hamza árnyékként kísért a sahot, aki soha nem bocsátotta el maga mellől, amikor megadta a jelet a lakoma kezdetére egy egész sült csirkét nyújtott oda neki.

Horezm uralkodója szerette a pompát. Arany tálcákra tornyozták a fehér, a sáfránnyal sárgára, a meggylével pirosra, a gránátalma magjával feketére színezett, sült csirkékkel és bárányhússal körberakott rizshegyeket. Egy-egy tálca akkora volt, hogy két étékfogó szolgálta fel. Volt ott körte Nisápurból, gránátalma Bagdadból, datolya Baszrából, aszalt szilva Buharából, füge Kermánból, aszalt kajszibarack Kásánból, valamint mézédés horezmi dinnye, tebrizi és sírváni szőlő, szarmakandi birs, iszfaháni alma, reji mazsola. A hatalmas, illatos dinnyeszeletek előtt kis piramisokat emeltek sárga almából, vajpuha körtéből, lédús őszibarackból. A hosszúkás, egymás mellé sorjázott porcelán csészealjakra szórták az aszalt és a cukrozott gyümölcsöt. A súlyos fehérszőlő és kékszőlő fürtöket apró szemű zöld szőlő keretezte. Citromlével, narancslével teli keskeny nyakú üvegpalackok, a legkülönbözőbb színű lekvárokkal csurig töltött törékeny szilkék sorakoztak a lepényestál körül. Külön tálcára halmozták a sűrűre főzött mustból préselt, mandulával, dióval ízesített halvát. A kínai tealevelek vizét forrázás után ánizzsal, édesköménnyel,

szegfűszeggel hintették, finom mívű arany kancsóokban tálalták éppen úgy, mint a kardamonnal fűszerezett kávét, vagy az örmény bort, a mézédest.

Indiai akrobaták szórakoztatták az udvart. Tüzet fújtak, lángoló karikákon ugráltak át, pattogtak, összegömbölyödve pörögtek a levegőben a trambulín fölött, gúlát építettek magukból. Volt, aki buzogányokat dobált a magasba, a másik kardot nyelt, a harmadik törökkel döfte át tulajdon testét s közben nem vérzett. Eredetileg késdobálásban is meg kívánták mutatni ügyességüket, azonban ezt a számot le kellett venniük a műsorról. Az udvaroncok körös-körül ettek-ittak, miközben rágták a húst, számolatlanul dobálták a réz s nagyritkán az ezüst érméket jelelvén, hogy a mutatványok elnyerték a tetszésüket, illetve azt, milyen nagyurak is ők. A bejáratnál népes csoportot alkotva ültek a zenészek, verték a dobokat, sípoltak, dudáltak, rázták a csörgőket, általában mindet egyszerre s a lehető lehangosabban.

A legnagyobb sikert azonban a táncosnők aratták, voltak közöttük perzsák, indiaiak, núbiaiak, egészen kevéske tangát viseltek, meg itt-ott némi fátyolt, de az arcukat elrejtették. Bokájukra, derekukra, csuklójukra apró csengőket erősítettek, amelyek úgy szóltak, ahogy azt viselőjük akarta. Az akrobatákat kísérő gyors, pattogó zene átváltozott lassú, halk, duruzsoló muzsikává, kevesebb lett a fény és balzsamosabbá vált a levegő.

A sah beletúrt a fekete rizsbe, összegyúrta, szájába hajította, a kóbor rizsszemek szerteperegtek szakállán, felkapott egy csirkét, leszaggatta róla a húst, majd kortyolt hozzá bort, egészen nekitüzesedett. A csirkecombbal maga elé intette az egyik núbiai lányt.

– Táncolj! – parancsolta.

Egy pillanatra csönd lett, a lány megdermedt, aztán megszólalt a dob. A dobos ritkán csapott a dobra, a dob mélyen, hosszan bűgött, el sem enyészett. Valami koboznak hirtelen megcibálták egyetlen húrját, had szakadjon, éleset kiáltott, pengett egyszer, pengett kétszer, a lány teste lélekzet nélküli

márványszobor. A szaggatott rezdülések megoldották az izmokat, a félig megránduló inak, apró, alig elkezdett, tétova lépésekbe futottak, majd előbugyborékkolt a muzsika, a patak csilingelt a kobozból, nem egy húr volt, nem egy koboz és a megelevenedett szobor táncolt. Az istenek ezért követeltek maguknak a tömjénfüst meg a zsolozsma mellé, elébe, táncot, az édeset. A dobos kiáltott, felpörgött a dob, a sah békót vetett a lányra. A szolgák a padozat körül leeresztették a függönyöket és a kötélén odavonszolt ébenfa szépség lehuppant egy fehér rizshegyre.

Hirtelen a sátorpalota főbejáratánál hangos szóváltás, majd dulakodás támadt, az ajtónállók nem tudták megfékezni, a zaj egyre közeledett. Hátulról előrerohantak a testőrök és elrekesztették az utat. A dulakodó csoportból annyi látszott, mindenki egyetlen alakra rontott, aki nyilvánvaló számbeli hátránya ellenére sem adta fel azon szándékát, hogy előrejusson. Turbánját leverték a fejéről, utiköpenyét leszaggatták, alóla elővillant a testőrök páncélja, ami pillanatnyi szuszt hagyott neki:

– Jön a tatár! – kiáltotta.

A megállítására összesereglett csoportosulás szemlátomást hátrahőkölt, a sátorpalotára hirtelenjében némaság zuhant, a hírnöknek elég volt halkán szólnia:

– Átkeltek a Dzsejhunon!

Hanem ezt halva a sah ordítva ugrott fel az ébenfa combok közül:

– A fogatomat! A kincseimet! A lányokat!

A sah sarkon fordult, ügyet sem vetett többé a hírnökre, nem szándékozott kérdéseket feltenni, többet tudni a történekről, számára pontosan elég volt annyi, hogy a tatárok átkeltek a Dzsejhunon. Ha átkeltek, akkor hamar itt lesznek, félrelökte az útjába kerülő szolgákat és Hamzával a nyomában végigkocogott az egyik selyem folyósón. Tegin bég és Kücs Buga, a testőrség parancsnokai adták ki az utasításokat, hogy a házi ezredek a csatára, az udvar pedig az indulásra a legrövidebb

időn belül készüljön fel. Utóbb azonban rávették a sahot arra, hogy részletesen kérdezzék ki a hírnököt. A sahon és két testőrparancsnokán kívül a tanácskozáson mindössze egyetlen előkelő vett részt, Mahmud, Balh kormányzója, a sah unoka-fivére.

– Kit küldött ellenünk a Barbár? – kérdezte a sah, a hangjában benne volt a remény, hogy másokat küldött és nem maga jön.

A hírnök, aki a testőrség egyik alacsonyabb beosztású tisztje volt nem felelt azonnal, nyilvánvalóan aggodalmaskodott. Látott már nála magasabb rangú méltóságviselőket, akik jobb esetben tömlöcben végezték, mert rossz híreket mérészeltek hozni a birodalom urának, végül kénytelen-kelletlen, a pokolba kívánva századosát, aki maga nem mert jönni, vett egy nagy levegőt és kibökte:

- Kegyelmes sah, több rossz hírt hoztam.
- Otrar? – a sah összerezzen.
- Inalcsik? – kérdezte Kücs Buga.

Két esztendeje Inalcsik, Otrar helytartója a sah parancsára lemészároltatta a Barbár kémkedéssel gyanúsított kereskedő karavánját, ezért a Barbár bosszúból először Otrarra vetette magát. Inalcsik halott ember, tudták valamennyien, a karavánból egyetlen hírmondó maradt, a városból annyi sem fog.

– Az ostrom tavaly ősszel kezdődött, Otrar öt hónapig küzdött – mondta a hírnök – Ez idő alatt a folyamatos rohamok következtében teljesen elfogyott a védősereg. Inalcsikra, amikor már majdnem teljesen egyedül maradt, s csupán törött kardja volt, pányvát vetettek és kivonszolták az erőd füstölgő romjai közül.

Otrar a Szejhun, más néven a Szír-Darja túlsó partján helyezkedett el, a Horezmi Birodalom keleti határerődje volt. Ennek ellenére eleste senkit nem sújtott le túlságosan, a jelenlevők számítottak rá, sőt kimondatlanul úgy vélték, hogy a város nem tartja magát ilyen sokáig. A közvélekedés szerint a Szejhun völgyét nem lehet megvédeni a Barbár ellenében, ami ott történt, az csupán az előre várt események bekövetkezését

jelentette. Azaz, még egyetlen tatár sem lépett a Horezmi Birodalom területére, de az előkelők már kész ténynek vették a keleti határ összeomlását és Otrar elestét.

– Inalcsikkal mi történt? – kérdezte Kücs Buga – Honnan tudod ilyen pontosan fogságba esésének körülményeit?

– Otrar megmaradt lakosságát elhajtották Buhara alá, egyikük megszökött, tőle értesültünk a részletekről, mindent elmesélt. Inalcsik további sorsát nem ismerem.

– Ezek szerint Buharát akarják elfoglalni – vonta le a következtetést a sah – Húszezer kipc sakot küldtem oda erősítésnek. Jól harcolnak?

– A kipc sakok a tatárok megérkezése előtt elhagyták Buharát, elmenekültek. Azok utánuk mentek, itt vágták le őket egy szálig a Dzsejhun mellett.

– Mi történt Buharával? – kérdezte Kücs Buga.

– Miután a kipc sakok elszöktek, a tatárok pedig megérkeztek a város megnyitotta a kapuit, az erőd néhány napig még kitartott.

A hírnök körbepillantott, úgy tűnt a jelenlevők tudomásul vették Buhara elestét is. Váratlanul azonban csönd telepedett a nagy, vörös sátorpalotának erre a szegletére, ami végül is teljesen érthető volt. Az a sereg, amely elfoglalta Otrart, átkelt a Szejhunon és birtokba vette Buharát is, annak előbb vagy utóbb, de el kellett indulnia Szamarkand felé. Szamarkand a Szejhun és a Dzsejhun, a Szir-darja és az Amu-Darja közötti terület közepén helyezkedett el. Mint a térség legnagyobb városa a legforgalmasabb karavánutak kereszteződésében jött létre, összekötötte az Etil menti Bolgáriát Indiával, valamint Kínát a Földközi-tenger országaival. Otrar és Buhara sorsa rossz előjelként telepedett rájuk. A hírnök a feje elvesztésétől félt, a tanácsstagok pedig az igazságtól.

– Szamarkand? – bökte ki végül Kücs Buga.

– A Barbár személyesen indult el, hogy elfoglalja a várost.

– De nem foglalta el! – vágott közbe élesen a sah – Hatvan-ezer kipc sakot és ötvenötezer perzsát hagytam ott, hogy védjék meg azt.

A hírnök minden mindegy alapon nagy levegőt vett:

– Amikor elindultam az erőd még tartotta magát.

A sah feje veres lett, mint a főtt rák, a hírnök már hallotta, hogyan feni a hóhér a pallosát.

– A Barbár serege – folytatta bátran a hírnök – amelyben több katona volt, homokszem a Kara-Kumban körülzárta a várost. A védők több kitörést hajtottak végre... azután a kipcakok és a perzsák, az a száztizenötezer fegyveres, akit a kegyelmes sah odaküldött átállt a tatárok oldalára, a város pedig, mit is tehetett volna ezek után, megnyitotta a kapukat. Gondolom a Barbár először megvárta a város kapitulációját, majd néhány nap múlva tizezerszám mészároltatta le azokat a horezmi katonákat, akik korábban megadták magukat, mondván, ha saját urukat elárulták, akkor később, alkalomadtán őt is el fogják árulni.

– Jól tette! Le kell vágni őket az utolsó szálig! – sziszegte a sah.

A veszteségek hirtelen nőttek meg, Otrar elestére számítottak, talán Buhara elfoglalására is, de Szamarkand alatt fordulatot reméltek. A fordulat azonban nem következett be.

– Otrar húszezer fő, Buhara húszezer fő, Szamarkand száztizenötezer fő, túlságosan nagyok a veszteségeink – mormolta a fogai között Kücs Buga.

A Horezmi Birodalom roppant térségeket foglalt magába: az Aral-tótól az Indusig, a Kaszpi-tengertől a Perzsa-öböl, a Zagrosztól a Tiensánig terjedt, azonban a szíve a két folyó a Szejhun és Dzsejhun, a Szír-Darja és az Amu-Darja partjainál, Buharában, Szamarkandben, Gurgandzsban vert.

– Eszerint a Barbár most feltehetően Szamarkand erődjét ostromolja, egy sereget pedig elkülönített ellenünk – foglalta össze Kücs Buga.

– Nem, nem csak ellenünk – javította ki a hírnök – Tavaly őszi kezdődött, ahogy az otrari túlélők elmesélték. Az egyik hajnalon kelet felől elsötétült a horizont, a Barbár serege, mint valami sárkány előkúszott abból a sivatagból, ami nyom nélkül felissza a folyók vizét. Először ügyet sem vetettek a vá-

rosra, az ellenség sűrű csapatai a kapuk előtt északnak fordultak ottani városaink felé, majd délre, Hodzsend irányába is küldtek egy sereget. Maga a Barbár elindult Buhara felé, a fiait hagyta Otrar alatt.

– Öt sereg– nyugtázta Kücs Buga – Ötödik az, amelyik most kelt át a Dzsejhunon. Kit küldött ellenünk a Barbár?

– Két parancsnokot küldött – felelt a hírnök – Azt a kettőt a Barbár emberhússal eteti, láncra verve tartja őket, mert gyűlölik a halandók világát, folyton pusztításra és öldöklésre éhesek. Ha a Barbár elengedi őket, akkor oda van száz város, oda van tíz sereg, oda van az egész birodalom, de ehük nem csappan, erejük nem kopik, vért isznak, attól megerősödnek és jönnek egyre. Azt beszélik nem is emberek, hanem vasfejű farkasok, ha leveszik a sisakjukat, akkor mögötte nem emberarc van, hanem farkaspofa. Azt beszélik...

– Hallgass! – dörrent rá Kücs Buga – Ha nem akarod, hogy a kutyák elé vesselek, akkor tartsd a szád. Csak a kérdésre felelj és ne nyüszíts is félelmedben! Ki a két parancsnok?

– Szübeetej és Dzsebe.

Néhány percig senki sem kérdezett többet.

– Dzsebe részt vett a sárga császár elleni háborúban, amely lassan már évtizede tart – mondta Mahmud – Úgy hírlík erős városokat foglalt el, neki valóban kemény a feje, mindig őt küldik előre.

Az évtizede tartó kínai háború rendkívüli módon érdekelte a horezmi udvart. Nem tudták, hogyan értékeljék azt. A barbárok folyamatosan évente többször megrohanták a császárságot, egyik sereget a másik után verték szét, egyik várost a másik után foglalták el és a kínaiak nem tudták őket megállítani. Vagy Kína hatalmasabb, mint azt gondolták, évtizede veszíti el a csatáit, esnek el városai, özönlik el tartományait, mindezek ellenére a trónok trónja rendületlenül áll, meg sem érzi a veszteségeket. Az elmúlt hónapok eseményei után kissé furcsának tűnt, hogy a sah mindig el akarta foglalni a sárga császár trónját.

– Még Inalcsik jelentette, hogy a Barbár parancsára Szübeetej üldözőbe vette a merkit Toktoa fiait, a Csuj folyónál utolérte őket, akkor ért véget a merkitek országlása – tette hozzá Kücs Buga – Pontosabban, akkor még maradt belőlük valamennyi merkit, de Szübeetej bő esztendeje bevégezte feladatát, az írmagjukat is kiirtotta. Utána ütköztünk meg Szübeetejjel a Szejhunon túl...

Kücs Buga hirtelen elhallgatott, nem folytatta a mondatot, nehogy megemlítse Dzseláladdin nevét. Dzseláladdin a sah egyik fia, vitéz és bátor harcos, nélküle a Szejhunon túl vívott ütközet elveszett volna, pedig ott a horezmi had vagy háromszoros létszámfölényben volt. És Dzseláladdin most nincs itt, senki sem tudja hol van.

Dzseláladdin a kezdetektől támadni akart, sereget kért a sahtól, hogy elmenjen a Szejhunon túlra és nyílt mezőn ütközzön meg a Barbárral. Azt akarta, hogy a Szejhun völgyére támaszkodva azonnal támadják meg a sivatagból előbukkanó tatárokat, mielőtt azok horezmi területeken feltöltik a készleteiket. Úgy vélte, mindenképpen meg kell akadályozni azt, hogy kijussanak a termékeny folyóvölgyekbe, ahol élelmet, vizet, takarmányt szerezhetnek. Meg volt győződve arról, addig kell lecsapni a tatárokra, amíg szomjasak és éhesek, utóbb, már nemigen lehet.

Mennyivel egyszerűbb lett volna, ha a sah rábízta a sereget Dzseláladdinra, aki meglehet még most is hadakozna. Mennyivel egyszerűbb lenne, ha tartja a Szejhun keleti térségét, havonta, szépen sorjában megérkeznek a horezmi csapatok a birodalom legtávolabbi tartományaiból, pótolják a veszteségeket, a Barbár ereje pedig előbb vagy utóbb, de kifulladás, hiszen a hatalmas és dicsőséges Horezmi Birodalom hadserege, ezt mindenki tudta, háromszor, de lehet, hogy négyszer nagyobb, mint a Barbáré. Had harcoljon Dzseláladdin a végeken helyettük, akkor nekik most nem kellene szégyenszemre odahaza megfutniuk.

Most hirtelenjében kiderült az, súlyos hiba volt Dzseláladdint nem kiküldeni a keleti végekre. Otrar magára

hagyottan öt hónapig dacolt a Barbárral. Mit lett volna akkor, ha ott van mellette egy százezres sereg az élén pedig a kiváló Dzséláladdin. Az pedig helyes eljárás, hogy az árulók fejét kitzüzeteti a lándzsákra, még akkor is, ha azok a fejek a cifra, gőgös kipcsak hadurak fejei. Hanem ezt nem engedte a nagyméltóságú szultána, a megfellebbezhetetlen anyacsászárné, aki úgy vélte neki kizárólagos joga döntenie ebben a kérdésben és minden egyéb kérdésben úgy általában, mint részletekbe menően is, a birodalom egész területén épp úgy, mint az egyes városokban. Továbbá nem engedte a sah sem, hajaj, az alma ezúttal messze esett a fájától, amit a fája nem bocsátott meg neki.

– Hány harcosuk van? – törte meg a túl hosszú nyúlt csendet Kücs Buga.

– Úgy hírlík három válogatott tümen, összesen harmincezer harcos.

– Ez annyi, mint a seregünk Balh alatt – állapította meg Mahmud – Mindazonáltal csapataink nem sokáig fogják tartani magukat. A mieink zömében horaszáni városi milíciák, amelyek rablóbandákon kívül mással nem nagyon kerültek szembe. Meg kipcsakok, ők kiváló harcosok, de ha megneszelek azt, hogy az ellenség az erősebb, akkor elinalnak.

– Csatát kell adnunk – vélte Kücs Buga – Az egész sereget rázúdítani a tatárokra, aztán, amikor elgyengültek a testőséggel megadni a kegyelemdöfést.

– A testőséget nem engedem el magam mellől – közölte a sah – és nem is maradok itt. Nyugatra megyek, a testőség pedig velem jön.

– Szübeetej és Dzsebe holnap, a reggeli órákban megérkezik a környékre, kora délutánra végeznek a seregünkkel, összeszedik a zsákmányt, az előőrseik már holnap délután tovább indulnak, a derékhad feltehetően csak holnapután hajnalban. Úgy tűnik egy teljes nap előnyünk lesz, ha még az éjjel indulunk, akkor valamivel több – foglalta össze Mahmud, majd a hírnökhöz fordult – Szübeetej és Dzsebe milyen parancsot kapott pontosan?

A hírnök szeme körbevillant:

– Nem csináltak belőle titkot, mindenütt terjesztették, arannyal fizetik meg a híreket – szedte össze a szavakat a hírnök – A kegyelmes sahot akarják elfogni, dolguk végezetlenül nem térhetnek vissza a Barbár elé.

Valamennyien lesütötték a szemüket, ne lássák a szavak hatását a sah arcán, valamint azért, hogy eltöprengjenek a Barbár parancsán. Ha arra utasítja Szübeetejt és Dzsebét, hogy foglaljanak el egy várost, vagy verjenek szét egy sereget az, rendben van, de egy uralkodó elfogására nem lehet csak úgy kiküldeni egy sereget. Ez azt jelenti, hogy a Barbár mélységesen megveti a sahot.

– Nem lesz, aki visszatérhetne a Barbár elé – kiáltotta harciasan Mahmud – Holnap estére elérjük a hegyeket, ott pedig mit sem ér a létszámförlényük. Vállalom azt, hogy kipróbált embereim élén hátramaradok hátvédnek. Ismerem a vidéket, csapdába ejtem őket.

– Kegyelmes sah – szólalt meg Kücs Buga – Ha megengeded, csatlakozom Mahmud kormányzóhoz.

A sah felrezzent, zavartan bölintott.

– Mi legyen a sereggel? – kérdezte Tegin bég.

A sah tekintete elkomorult:

– A latrok megpróbálták elveszejtetni, holnap mind meg fognak halni érettem. Riadóztassátok a tábort, hajnalban minden csapat rögvest induljon a tatárok ellen. Figyeljetez arra, hogy senki se maradjon hátra. Hirdessétez ki, a Horezmi Birodalom saha holnap csatát vív a tatárokkal és visszaűzi őket északi pusztáira. Az egész zsákmányt szétoztatom azok között, akik jól harcoltak. A legvitézebbek külön adományt kapnak, holnap, a győztes csata után ezer új harcost válogatok be a testőrségembe. Most menjetez, siettesseztez az indulást.

Meghajtották magukat, még nem hagyták el a helyiséget, amikor a sah utánuk szólt:

– Gyújtsatez fáklyákat, azt kell hinnüek, hogy itt vagyunk!

3. Sakkparti

Másnap reggel mindenki sietett. A horezmi sereget azonnali támadásra üzte a sah parancsa, a kilátásba helyezett zsákmány, a testőr uniformis. Alig hajnalodott, amikor az első egységek elhagyták a táborn, majd annak függvényében, ahogy rendezték a soraikat egyre több alakulat követte őket. A kisebb-nagyobb csoportok hosszan elnyúlt, egymással csekély összeköttetésben levő gyorsan mozgó halmaza gomolygott a tatárok felé. Azok előőrsei, amint észrevették az ellenük vonuló horezmieket rögvest visszahúzódtak. A tatárok, miután Termez városánál átkeltek a Dzsejhunon, biztosítás, felderítés végett szétrajzottak a környéken, a hátráló előőrsök aztán összegyűjtötték őket. Amíg a horezmiek egyre jobban szétszóródtak, addig a tatárok növekvő létszámú, sűrűsödő, masszív csatarendbe tömörültek.

Sürgős teendői voltak annak a három kipc saknak is, akik azért egy pillanatra tanakodva megtorpantak a sah sátorpalotájának szélben lengedező őrizetlen selyemajtaja előtt. Gyors pillantásokkal felmérték a tegnapi lakoma színhelyét, üresnek találták azt, ezért egyenest a sah kerevetje felé indultak. Jól sejtették a nagy kapkodásban elfelejtették elcsomagolni az étkezésletet, amely ennek következtében éppen rájuk várt. Elégedetten nyugtázták elgondolásuk helyességét, rövid mondatokkal sürgették egymást, mondván igyekezniük kell, mert a tatárok egy-kettőre végeznek a horezmi sereggel. A távolból, pusztán a szembenálló felek harcrendjéből világosan meglátták a jövőndőt.

Egyszerű, de nyereségesnek ígérkező tervük volt, mielőtt a tatárok megérkeznek, összeszedik az itt maradt javakat, majd utána sebesen távoznak. Még egy elképzelést forgattak a fejükben. Éjjel a környéken csatangoltak, látták, hogy a sah milyen sietősen csomagolt és elnyargalt nyugatra. Bizonyos, hogy a tatárok üldözőbe veszik. Látták azt is, hogy az udvarnép nem fogja tartani a lépést, vagy lemaradoznak, vagy hátrahagyják a holmijukat. Annyi dolguk lenne, hogy szorosán a

menekülő udvar mögött maradnak és összeszedik az elhullajtott javakat. Persze ez meglehetősen veszedelmes játszmának ígérkezett, bármikor a testőrség utóvédjébe vagy a tatárok előőrseibe botolhatnak. Kevésbé tudnák megmagyarázni mit is csinálnak tucatnyi, mindenféle holmival megrakott vezetéklő élén, már ha megkérdeznék őket egyáltalán. Még nem döntöttek a továbbiakról, egyenlőre a sah étkészletére fordították a figyelmüket. Szapora mozdulatokkal kapkodták össze a tálcákat, közben egyikük felragadott egy egészben sült csirkét, beleharapott, de azonnal ki is köpte:

– Ez édes! – méltatlankodva elhajította a csirkét, reptében félszemmel utána pillantott, akkor észrevette a terem oldalában ülő férfit.

– Hát te meg ki vagy? – a cukrozott csirkét kevésbé kedvelő kipcsak óvatosan oldalgott az idegen felé, aki törökülésben ült a terem oldalfala előtt és sakkozott.

Az idegen láthatóan ügyet sem vetett a fosztogató kipcsakokra, nyilván nem volt a sah embere, mert teljes közönnyel viseltetett az uralkodó vagyonának megdézsmálása láttán, de vetélytársnak se lehetett tekinteni, hiszen maga nem gyűjtögetett. Csupán két törrel rendelkezett, se kardja, se íja, se lándzsája nem volt. A két másik kipcsak látva hiányos fegyverzetét folytatta eredeti tevékenységét, az egymásra helyezett tálcákat batyuba csomagolták. A harmadik kipcsak, ellenben társaival, minden bizonnyal azért, mert a cukrozott csirke megzavarta eszejárását tovább közeledett az idegen felé.

– Mit csinálsz? – kérdezte, volt a hangjában valamennyi, igaz meglehetősen csekély érdeklődés.

– Megölöm a sahot – az idegen rámutatott a tábla túlsó mezéjén álló legnagyobb bábura.

A kipcsak hallott már erről a „sah halála” nevű játékról, tudta, a perzsák különösen kedvelik, gyakran játsszák, állítólag élesíti az elmét és hasznos a haditudományokban is. Ez utóbbiról egyáltalán nem volt meggyőződve, sőt nevetséges elképzelésnek tartotta, hiszen a kipcsakok tartják szolgálatban a perzsákat, nem pedig a perzsák a kipcsakokat. Mivel

ők sokkal vitézebbek, mint a perzsák, ezért teljesen felesleges megterhelni a fejét az alávetettek tudományával.

A sakk készlet ellenben felébresztette a mohóságát. Ránézést látszott, hogy az apró drágakövekkel kirakott doboz, amely játékmező és tárolódoboz volt egyben az aprólékosan, műgonddal kifaragott bábukkal együtt komoly értéket képvisel. A kipc sak egyszerűen gondolkodott, tálcából, edényből sok van, a sakkból azonban egyetlenegy, meglehet, hogy kisebb vagyont ér. Két társa időközben összekapott az üvegkancsó elcsomagolásának módját illetően, odaszóltak neki, segítsen végre, emberünk, válaszképpen csupán visszamordult rájuk.

– Hé, perzsa! – a perzsa eredetű játék után úgy vélte, aki játssza az is perzsa – Mi szabad kipc sakok vagyunk. Itt minden a miénk, bizonyára az udvarhoz tartozol, valamiért itt hagytak, te is a miénk vagy!

A perzsa arcán gúnyos mosoly suhant át:

– Nem én vagyok a tied, hanem te vagy az enyém.

A szabad kipc sakot, aki kevésbé kedveli a cukrozott csirkét elkapta a lob, közelebb lépett, hogy felrúgja a bábukat, azonban mielőtt elérhette volna a játékot megvillant a perzsa tőre, átdöfve a lábfejét a földhöz szögezte. Majd ugyanilyen gyorsan felugrott ültéből, lefogta a kard után kapó kezét, és másik tőrével átvágta a kipc sak torkát. Közel hajolt a füléhez, úgy sutogta:

– Én nem vagyok szabad, hanem holtomig szolgálom uramat! Kutya vagy, kutyaként halsz!

Kirántotta a törét, és úgy engedte le a testet, hogy az ne borítsa fel a bábukat, majd a rárohanó két másik kipc sak felé fordult. Belépett közéjük, kivédte az első csapást, megpördült a tengelye körül s miután tőre leírta ívét a két kipc sak kétfelé dőlt el. A perzsa megtörölte a pengéket az egyik kaftánjában, majd visszaült a táblához és játszott tovább, nem kellett sokat várakoznia.

Aláaddin Muhammad horezmi sah vörös sátorpalotájának selyem ajtaján átütött a lovasok árnyéka, lándzsával félrehajtották a függönyöket, egyszerre két tatár megfeszített íjakkal, lövésre készen léptetett be rajta, majd még kettő, majd féltucatnyi. Szübeetej csak akkor lovagolt be, amikor a hátsó folyosókról is előrajzoltak harcosai. A perzsa ültében lassú mozdulattal buggyos bőrnadrágjának szárába nyúlt, egy ezüst pajzát húzott elő, hosszan felmutatta, majd visszahehlyezte a rejtett zsebbe, de továbbra is nyugton maradt.

A pajza vagy harminc centiméter hosszú ezüst lemez volt jelekkel és írással. Ütleveként, káni parancsként szolgált a Mongol Birodalom egész területén, valamint a később meghódítandó országokban és tartományokban. A pajzán szereplő utasítás rövid és világos, aki a kán parancsának – a pajza felmutatójának – nem engedelmeskedik, az megöletik. Ez természetesen a leigázott méltóságviselőkre és népekre vonatkozott. Itt és most, a sah sátorpalotájában azt jelentette, hogy a perzsát nem koncolták fel azonnal, akinek a pajza ellenére minden mozdulatára vigyáznia kellett.

Szübeetej felmérte emberét, elhelyezkedett a sakktábla inenső oldalán. A perzsa bőrnadrágot, bőrzekét viselt, közép-termetű lehetett, száraz karjait át meg átfonták az inak, az erek, a hegek, éppen úgy lehetett harminc éves, mint ötven. Fejét gondosan borotválta, keskeny, hosszúkás arca, napégette, de eredetileg fehér bőre, egyenes orra, sötét szeme éppen ellentéte volt a sárga, széles és laposarcú, vágottszemű Szübeetejnek. A sakk árnyalta, hangsúlyozta, ízzel hintette a köztük levő különbségeket. Egyikük egy ősi kultúra sarja volt, minden egyszerősége mellett süttött belőle valamilyen nemesség, míg szemközt ott volt a friss barbár. Még az erejük is más volt, a perzsa soványan, kissé görbén ült, a tatár ellenben vastag volt, nehéz karjait, domború mellkasát bőrpáncél borította, bal öklével térdére támaszkodott.

- Ki vagy? – kérdezte.
- Kazvini a nevem! – felelt a perzsa.
- Melyik törzsbe tartozol?

– Nincs törzsem, az uramat szolgálom.

– Ki az urad?

Kazvini belenézett Szübeetej résnyire nyitott, vagy résnyire zárt szemébe.

– Dzsingisz kán!

Szübeetej merev arccal viszonzta a pillantást:

– Honnan ismered a nyelvünket?

– Gyerekkorom óta karavánokkal járom a világot, sok nyelvet beszélek.

– Hol születtél?

– Kazvin városában.

– Onnan kaptad a neved?

– Onnan.

– Nemzetséged ott él?

– Nem él ott.

– Máshol él?

– Nemzetségem összekülönbözött Kazvin előljáróival... immáron nincsen nemzetségem.

– Akkor azt teszed, amit akarsz?

– Azt teszem, amit az uram parancsolt.

– Mit parancsolt?

– Azt, hogy járjak előtted, amíg a sahod üldözöd, legyenek a szemed és a füled.

– Miért szolgálod Dzsingisz kánt?

– Elhessegette mellőlem a keselyűket, amikor azok a májamból akartak lakmározni.

– Jó ok – Szübeetej bólogatva nyugtázta a választ, majd azon vette észre magát, hogy mereven bámulja a perzsát, akinek a tekintete pányvát vetett rá. Keskeny arc, egyenes orr, ezüstös, rövidre nyírt bajusz, ugyanolyan árnyalatú szemöldök, állát, arcát fehéres borosta keretezte, meg ott volt a sötét szempár.

– Igen – dűnnyögte magában Szübeetej – A tekintete elviselhetetlen, a szeme elviselhetetlen.

Kazvini elmosolyodott:

– Már sokan akarták kivájni a szememet – mondta.

– Például Kazvin előjárói. Ha akarod, neked adom Kazvint... előjáróستul.

– Arra visz az utunk, odaérünk.

Szübeetej, amikor vissza-visszagondolt a perzsára, a sárga császár egyik katonatisztje jutott eszébe, aki verselni is szokott. A sárból, meg nádból egybetapasztott hosszú falon túl találkozott vele, noha szemük, arcuk, bőrük teljesen más volt valahogy mégis hasonlítottak egymásra. Ezután Szübeetej óvatosabb lett, amikor Kazvini fel-felbukkant a sereg körül.

– És ezek? – Szübeetej rábökött a levágott kipcsakokra.

Kazvini megvonta a vállát:

– Tolvajok.

– Törrel egymagad végeztél velük?

– Kazvinban minden gyerek hamarabb tanul meg törrel harcolni, mint járni.

Szübeetej arcán röpké elégedettség suhant át:

– Akkor nem karddal, hanem íjjal pusztítjuk el a várost.

– Ha nem engedelmeskednek...

– Ezt is Kazvinban tanultad Kazvini? – váltott témát Szübeetej.

– A sakkra apám tanított meg, a karavánokban sokat játszottam. A készlet apámé volt.

– Megőrizted?

Kazvini Szübeetej szemébe nézett, tekintetén ugyanaz az indulat villant meg, mint amivel az imént a kipcsakot illette, bár most leplezte azt, kurtán közölte:

– Visszamentem érte.

– Ez a háború játéka? – Szübeetej pillantása a sakktáblán rekedt.

– Az.

– Magyarázd!

Szübeetej érdeklődéssel figyelte a gondosan kifaragott bábukát, az elefántokról nyilazó íjászokat, a lándzsás-pajzsos gyalogosok sorát, a földre kényszerített kengyelfutókat görbe handzsárral az oldalukon, a magas nyakú paripákon ülő nyalka harcosokat, a páncélozott vezért, a tétlenségre ítélt

királyt. Kazvini részletesen magyarázott, Szübeetej pedig figyelt és kérdezett, láthatóan egyáltalán nem zavarta az a tény, hogy közben a sah előnye folyamatosan növekszik.

– Játsszunk! – mondta végül – Ne hagyd magad!

Kazvini kurtán bólintott, megindította a támadást, Szübeetej pedig megtapasztalta, nemhogy feltartóztatni, de még lelassítani sem tudta a perzsát. Megmaradt királya és néhány gyalogosa fölött megkérdezte:

– Hány testőr van a sah mellett?

– Körülbelül tízezer.

– Vissza-visszafordul majd, hogy gyors csapásokkal rajtunk üssön?

Kazvini különösképpen nem töprengett el a válaszon:

– Majd hátrahagyja az embereit, hadd, harcoljanak helyet-
te.

– Gyűjthet új sereget?

– Gyűjthet, meglehet, Horaszán, Azerbajdzsán, Irán, Irak tele van fegyveresekkel, de annak a seregnek nem lesz feje. A sah gyáva, Tegin bég csak az adószedés idején vitéz katona, azonban ha az uralkodó elengedi maga mellől Kücs Bugát a testőrség másik parancsnokát, ő harcolni fog.

– Dzséláddin merre van?

Kazvini megvonta a vállát:

– Nem tudom. Lehet, hogy a Dzsejhun mentén Gurgandzsba ment, esetleg India felé hátrál.

– Milyen ember?

– Ha rá lett volna bízva a sereg, a Szejhuntól keletre a csatamezőn fogad téged Szübeetej nojon. Annyi bizonyos, hogy harcosokat toboroz, sereget gyűjt, küzdeni fog az utolsó emberig.

Szübeetej lassan szűrte ki a szavakat a fogai között:

– No, de nem lett rábízva.

Ekkor egy harcos lovagolt be a sátorpalotába. Láttuk a megkülönböztető jegyeket perzsa és tatár között, ezúttal arról is meggyőződhetünk, hogy a tatár is sokféle. Szübeetej odaintett felé:

– Látod Kazvini, ő Dzsebe nojon. Köitennél rányilazott Dzsingiszre, a fehér pofájú, fekete sörényű, fekete farkú, hátán fekete csíkos fakó lónak eltörte a nyakcsigolyáját, pedig az Dzsingisz kedvenc lova volt. Most pedig a nagyúr eleven fegyvere.

Dzsebe nem felelt, éles arcán lefojtott hisztéria ült. Szübeetej elgondolkozva belemélyedt a sakkba, majd megkérdezte:

- Szükséged van valamire. Emberre, lóra, fegyverre?
- Nincs, kétszáz harcosom várakozik a közelben.
- Két-háromnaponként jelentéseket kérek.

Kazvini meghajtotta a fejét, Szübeetej felcihelődött, már a nyeregből szólt vissza:

– A „sah halála” nem jó hadijáték, látni engedi azt, amit a háborúban nem láthatsz. Nem tudod hány emberem van, sem azt, hogy merről támadok, sem azt, hogy mikor. Van olyan, hogy ismételten én lépek. A játék becsapott téged perzsa.

4. A sah nyugatra megy

Miközben a horezmi csapatok nekirohantak a tatár csatarendnek, s mint fáradt, kóbor esőcseppek a sivatag homokján, szinte azonnal elenyésztek, miközben Szübeetej sakkozni tanult egy karavánvezetőtől a sah sátorpalotájában, addig Muhammad testőrsége és udvara jókora utat megtett.

Amint teltek az órák a sah jókedve visszatért, önbizalma megszilárdult. Először Mahmud, Balh kormányzója érte utol a Kücs Buga vezette utóvédet és ígéretéhez híven csatlakozott ahhoz lovasai élén, majd szembetalálkoztak Umad al-Mulk osztagával. Umadot, a sah másik fia, Ruknaddin küldte Irakból, arra kérte apját, hogy menjen a birodalom nyugati tartományába, ahol már elkezdték összegyűjteni az új sereget. Aznap délre a sah rendelkezésére álló katonaság létszáma mintegy tizenötezer főre gyarapodott, pedig még éppen, hogy elindult. A sah úgy vélte, hogy a Horezmi Birodalom nyugati

felében hűségesebb emberek élnek, mint a hitvány keleti végeken.

Ennek a tizenötezer fegyveresnek a védelmében vonult az udvar, a fogatok, a ménesek, az emberek sokasága. Az udvar nem egyetlen hömpölygő tömeg volt, hanem különböző nagyságú, egymástól akár több mérföldes távolságban vonuló karavánok halmazát alkotta, nyomukban több tucat porfelhő emelkedett a magasba.

A sah kincstárát vagy száz tevefogat szállította. Mindegyik fogatot két teve vontatta, valamennyi kocsi kétkerekű egyszerű alkotmány volt, a tengelyre helyezett raklapból állt, arra szíjazták fel a terhet. A kincses karaván azt a válogatott vagyont menekítette, amit a sah kisebb részben elődeitől örökölt, nagyobb részben pedig uralkodása alatt gyűjtögetett, többek között Gur szultánjaitól, dinasztiajuk kihalta után. Birodalomszerte legendákat költöttek a sah mesés kincseiről, amelyhez fogható nincsen az egész földkerekségen leszámítva a sárga császár vagyonkáját. Most az történt, ami az elmúlt húsz évben soha, a kincstár útra kelt, elhagyta a hét lakat alatt őrzött kazamatákat, hogy megmutassa magát országvilág előtt. Nagy volt hát a sah aggodalma, nyugtalanul és keveset aludt emiatt, sőt már ébren is látta a kincsei után sóvárgó rablóbandákat, amelyek ott nyüzsögtek Horaszán hegyei között. Lehetett oka aggodalomra, hiszen a tevéket és az alaposan megterhelt fogatokat egyöntetűen a sah vörös selyemtakarói borították, el sem lehetett azokat téveszteni.

A hárem néhány ezer hölgyének szállítása komoly gondot okozott volna, mivel útközben is el kellett zárni őket a külvilágtól. Egy hölgy, egy fátylakkal kendőzött fogat, egy szolgálólány. Szerencsére a sah a háremet már előreküldte nyugatra, csak a legkedvesebbeket tartotta maga mellett, akiknek elég volt csupán negyven kocsi.

Az élelmet több száz fogat, valamint több ezer felmálházott teve és öszvér szállította. Külön karavánja volt a sahnak, a magasabb parancsnokoknak és az egyes alakulatoknak is. A sahon és közvetlen környezetén kívül mindenki maga gon-

doskodott arról, hogy élelmiszer tartalékait folyamatosan feltöltse.

A kincseket, a háremhölgyeket, az eleséges karavánokat külön csapatok kísérték, nehezebb volt a sah méneseinek összegyűjtése. A több ezer lovat, több napi távolságban, kisebb-nagyobb csoportokban legeltették, valamennyihez külön biztosító század indult, hogy majd sorban becsatlakoznak a testőrség mellé. Voltak közöttük a fergánai, a mennyei, a vért izzadó lovak, amelyekért hajdan a sárga császárok százezres seregeket küldtek. Meg arab telivérek, a szellőléptűek, gyorsabbak, mint a gondolat, átsuhannak a legkietlenebb, a százmérföldes sivatagokon s közben még csak meg sem szomjaznak. Aztán ott voltak az északról, meg az Etilen túlról származó sztyeppi lovak, azok nagyfejűek, nagyhasúak, de kitartóak, ha nekiiramodnak meg sem állnak többé és a farkasfalka bosszús üvöltéssel adja fel üldözésüket.

Végezetül, hátul, lemaradozva vonult az udvarnép. A tatárok közeledésének híre, a sah gyors visszavonulása felbolydította az udvart, mindenki kapkodva kezdett csomagolni, tehettek, senki nem törődött velük, a testőrség a sahot, a sah önmagát és kincseit menekítette. Így hát lázasan készülődött az udvarnép, a legkülönbözőbb nyelvű mutatványosok, jövendőmondók, minden rendű szolgák, szakácsok, étkefogók imént még jóllakott serege hangyabolyként nyüzsgött, összekapkodták javaikat és járműveket kerestek. Rendes körülmények között az udvar lassan vonult a birodalom területén, betértek az útjukba akadó városokba, ahol ellátást követeltek maguknak. Ráéreztek arra, hogy most nem így lesz, ezúttal sietniük kell. Az új helyzet váratlanul lepte meg őket s csak növelte a felbolydulást, végezetül készen álltak az indulásra. A sok száz főnyi udvarnép egyetlen kusza csoportot alkotott, ki lovon, ki tevén, ki öszvérháton, ki fogaton, ki pedig gyalog, de egyöntetűen csomagoktól terhelten várta az indulást.

A sah testőrsége, a tízezer harcos jól táplált, jól felszerelt színpompás sokaságot alkotott. A valamennyiük által viselt páncél combközépig érő, övvel összefogott rövid ujjú könnyű

bőrvért volt, amelyet különböző színű szövettel vontak be. A harcosok a zöld, a kék, a vörös, a sárga, a lila különböző árnyalataiban feszítettek, de századonként azonos színeket viseltek. Kis zászlócskákkal ellátott csúcsos sisakot vagy turbánt hordtak, alkarjukat, lábszárukat többnyire szintén bőrvért védte. Pajzsuk, kardjuk, buzogányuk, lándzsájuk, íjuk, tegezük a birodalom legkülönbözőbb műhelyeiből és távoli országokból származott, ezért formájukat, méretüket tekintve meglehetősen változatosak voltak. A tekergő kígyóhoz hasonlatos indiai kardok jól megfértek a nagy kipcsak íjjakkal. A sah csupán a pajzsnál követelt meg egyformaságot. A kör alakú, fehérre festett pajzs közepén vörös kör volt, amelyből szintén vörös, vastagodó, ívben hajló sávok indultak ki. A vörös küllös fehér pajzsok mindig ott csoportosultak a sah körül, ahogy a testőrök váltották egymást, úgy adták át pajzsaikat is.

A sahot elkábította a látvány, amint sok ezer harcosa között széttékingett, eleven tenger hullámozott mindenütt. A Szejhunon túl történt rosszemlékezetű csata óta a sah nem állt személyesen harcosai élén, ráadásul akkor sem hadvezérként tevékenykedett, hanem szőnyegeket terített le a harcrend mögött, lakomázott, míg folyt a küzdelem. Most azonban más volt a helyzet, eszébe jutott fiatalsága, amikor még ott forgolódott a csata sűrűjében. A Szejhunon túl történt vereség után asztrológusai azt állították, hogy jelenleg balszerencsés a csillagok állása, amíg ez nem változik semmit sem szabad tenni, mert az elkezdett ügyek szintűgy balul ütnek majd ki. Még Balhban, azon a reggelen, amikor kitántorgott a mágus odújából, annak egyik szolgája utánament ura üzenetével, amely így szólt: „Csapasd le udvari jósaid fejét, mert semmit nem érnek!” A sah azonban, noha uralkodása alatt sokakat megrövidített egy fejjel, ezúttal nem csapatott, hiszen ők olyan szépen tudtak beszélni, méz volt a szavuk, azt csöpögtették az emberbe. Az indulás délelőttjén, amikor a sah nyugatra ment nem gondolt másra csak a hatalom mámorító ízére, ami engedelmes katonái között torkig eltöltötte.

5. Kelepce

– Baj lesz! – szűrte ki fogai között a kurta megállapítást Kücs Buga, amint az alant kanyargó utat kémlelte egy függőleges falú szikla legperemén Mahmud kormányzó társaságában.

Kistermetű ember volt Kücs Buga, vastagsontú, rövidere vágott hajdan koromfekete haja, szakálla, most már inkább ezüstös. Alkatát, erejét sem a kor, sem a hatalomban eltöltött évtizedek nem lazították fel. Északról származott a kipcsakkal rokon kanglik közül, mint a birodalom oly sok katonája. De nem volt „tisztavérű” kangli, azt suttozták róla, hogy ereiben az erdei népek vére csörgedezik, ami nyilvánvalóan látszott is a szemén, meg a ravaszságán, amit onnan, meg a medvéktől örökölt. A Horezmi Birodalom gögös, cifra kipcsak hadurai nem is engedték be maguk közé, de a sah az első pillanatban felismerte képességeit és testőrparancsnokává tette. Ezzel hosszú uralkodást, nyugodt éjszakákat kapott.

– Ne nyomasszon az, ami ott történt Balh alatt... – Mahmud elharapta a mondat második felét, persze a jól érthetőség fenntartása mellett.

– Amikor telelötték nyilakkal a sah alvósátrát – folytatta szenttelen hangon Kücs Buga – Többször figyelmeztettem urunkat, nem lehet tétlenül várakozni.

Mahmud kormányzó éppen ellenkező alkatú volt, mint Kücs Buga, magas, terebélyes, ahogy az hivatali méltóságához illik. Megjelenését dús szakállal, nagy, fehér turbánnal tette még kifejezőbbé. Hatalmas hassal, széles vállakkal, fennhéjázva, ennek ellenére sok-sok aggodalmat tükröző ábrázattal ült a nyeregben.

– Hová az ördögbe futunk? – zsémbelt Mahmud – Elesett Otrar, Buhara, Szamarkand, minden valószínűség szerint Dzsend, Szignek, Jangikent, Hodzsent és most már Balh is. Úgy vesztettünk el majdnem kétszázezer katonát, hogy egyetlen komoly nyílt csatát sem vívtunk. Övük a Szejhun völgye, a Dzsejhun völgye. Hová fussunk? Ez itt a Horezmi Birodalom. Dzséláladin pedig eltűnt.

– Nem tűnt el – igazította ki Kücs Buga – Jól tudta, mi fog történni. Amit a sah kigondolt az alapjában volt hibás. Úgy vélte, ha nagy helyőrségeket hagy a városokban, akkor azok sokáig kitartanak és a Barbár nem jut el ideig. Nem tartottak ki és a tatárok már itt vannak a nyakunkon. Nyilvánvaló volt, hogy Buharába nem lehet küldeni még húszezer lovast, hogyan lehetett volna több, mint százezret bezsúfolni Szamar-kandba? Mit esznek, mit isznak? A kipcsakok nem fognak gyalogosan felmászni a falakra, hogy ott harcoljanak. A Barbár, Szübeetejt és Dzsebét küldte ellenünk, ami azt jelenti, hogy a főerejével, valószínűleg személyesen megy Dzséláladin után. Jobban belelát az ügyeinkbe, semmint azt gondolnánk.

– Nincs igazad parancsnok, Otrar öt hónapig tartotta magát.

– Ez így van kormányzó. Inalcsik tudta, hogy a lemészárolt karaván miatt neki nincs kegyelem, a várost pedig nem a kipcsakok védték, hanem a saját emberei. A sah által odaküldött sereg onnan is megszökött, a veszteséglistához írd meg húszezer lovast.

Mahmud csak pislogott.

– Még egyszer kikérdeztem a hírnököt, egy-két részlet nem volt világos. Azt kérdezted kormányzó uram, hogyan történhetett mindez? – Kücs Buga Mahmudra vetette tekintetét – Többször mondtam urunknak, hogy nyakasztassa le a kipcsak seregvezéreket. Már erről lemaradtunk, a Barbár elvégzi helyettünk ezt a feladatot.

– De hát azok a legnemesebb kipcsak családok sarjai, akik nemzedékek óta szolgálgják Horezm uralkodóit.

– Hajdan így volt, ma már csak az adókat tudják behajtani, igaz azt évente többször is, a háborúban azonban valamenynyien kudarcot vallottak. Nem vereséget szenvedtek, hanem elmenekültek.

Mahmud kormányzó, népes kipcsak rokonsággal a háta mögött kelleetlenül hallgatott.

– Most azonban észnél kell lennünk – folytatta Kücs Buga – most a mi fejünk a tét. Hamar szembe fogunk kerülni a tatárokkal, s akkor majd kiderült különbek vagyunk-e a kipcsak haduraknál.

– Mi a gondod parancsnok? – kérdezte a kormányzó.

– Már itt kellene lenniük, már régen túl kellett volna haladniuk ezen a ponton.

Mahmud lebiggyesztette az ajkát:

– Én is alig várom, hogy belefussanak a csapdánkba és minél többet megöljünk közülük. Időbe telt, míg szétverték a mezei sereget, aztán ott volt a tábor, a város, a zsákmány.

Kücs Buga szeme sarkából odapillantott a kormányzóra:

– Őket most nem érdekli a zsákmány, abból jóllaktak Buharában, Szamarkandban és ki tudja még hol. A Barbártól más feladatot kaptak. Ha akarnak gyorsan haladnak – folytatta száraz hangon, magyarázata mögött egy a másik gondolat húzódott: „Tudsz-e olyan sebesen lovagolni kormányzó uram, hogy eliszkolj előlük?”

– Na, megjöttek – bökött előre Mahmud, amint a kanyarulatban feltűntek az udvarnép első csoportjai.

– Úgy gondolod kormányzó uram, hogy a tatárok lovai mind lesántultak ezért nem érték utol a mutatványosok békésen ballagó szamarait?

Mahmudnak kevésbé tetszett az a hangnem, amit a testőrparancsnok megengedett magának, de most nélkülözhetetlen volt, így a kormányzó nem vett arról tudomást.

– Meglehet, hogy pihenőt tartottak – vélte, majd maga is vérszegénynek ítélve érvelését megkérdezte – Az őrzérek jelentettek valamit?

– Semmi különöset, úgy tűnik, minden csendes – Kücs Buga az utat egyre sűrűbben betöltő udvarnépet bámulta, amelynek láthatóan egyetlen célja volt eljutni a testőrség védelmébe – Többségük visszatért.

Mahmud értetlenül rákérdezett:

– Többségük?

– Néhány őrzéreknek nyoma veszett.

– Hol tűntek el?

Kücs Buga foghegyről odavetette:

– A hegyekben.

A népes csoportokban szerterajzó dzsinnek, még ha szorgalmasan kutatnak, akkor se találnak erdőket Horaszán hegyei között, nem volt ott más, mint a sárga meg a barna különböző árnyalataira színezett kő, amely változatos formákat alkotva felöltöztette a tájat. Kő volt a termőföld helyén, a símára taposott utakat mindkét oldalon apró vagy nagyobb kavicsokból álló szőnyeg keretezte. A hegyek egyetlen kőből álltak s az a néhány csenevész növény, amely valahogy mégis megkapaszkodott rajtuk, odaszikkadt csontvázvá kövült. A dzsinnek kedvelték elhagyatott kőországukat s várták az embereket, mikor háborítják végre nyugalmukat, hogy azután jogos elégtételt vegyenek rajtuk sérelmeik miatt. A dzsinnek berepültek a lovak fülébe, amelyek ezután eszet vesztve vágtaztak a szakadékbba. Vagy mindenféle hangokat adtak ki, ordításuk, nyögésük, morgásuk ott visszhangzott a sziklák között örületbe kergetve azt, aki hallotta. Vagy csak ott zümmögtek az ember feje körül pillanatnyi nyugalmat sem hagyva neki. Egyszóval több módszert ismertek arra, hogy magányos vándorokat, vagy egész karavánokat elemésszenek. Persze az eltűnt őrjáratok ügyében sem Mahmud, sem Kücs Buga nem a dzsinnekre gondolt.

– Küldtél ki felderítőket, hogy megtudjunk valamit? – kérdezte a kormányzó.

– Küldtem, odakinn vannak – felelt Kücs Buga, magában még hozzátette – Feltehetően ott is maradnak, így vagy úgy... – közben pedig egyre ingerültebben figyelte, hogy az udvarnép teljes szélességében betöltötte a völgyet, ahol pedig már a tájár lovasságnak kellene vágtaznia.

A helyszínt Kücs Buga választotta ki, mert mint kiderült a kormányzó sem a vidéket nem ismerte olyan jól, mint, ahogy azt állította, sem pedig eredményre vezető elképzeléssel nem rendelkezett. A környéken az utat mindkét oldalon hegyek szegélyezték, egyes helyeken a két sziklafal közötti távolság

néhány méternyire csökkent, annyira, hogy a megrakott tevéfogat éppen elfért közöttük, máshol pedig messze eltávolodtak egymástól széles és lapályos völgyeket alkotva. Volt olyan rész, ahol a sziklafal egyetlen hirtelen szökkenéssel függőlegesen emelkedett a magasba és volt olyan, ahol a hegy, kényelmes, lankás domboldalt alkotva elfeküdt.

Az egyik éles forduló után Kücs Buga kövekkel megrakott kocsikkal sziklafaltól sziklafalig elrekesztette az átjárást. A kocsik mögött gyalogos ijászok sorakoztak, hátrébb lovasok. Elképzelése szerint a szekérsánc megállítja a tatár osztag elejét, míg a zöm még a forduló előtti széles térségben feltorlódik. Kücs Buga többszörös csapással akarta felmorzsolni üldözőiket. A megérkező tatároknak jobb kéz felé eső meredek sziklafalat megrakta lövészekkel, a baloldalon húzódó lankás emelkedő mögött pedig felsorakoztatta a horezmi utóvédet, hogy az frontális támadással a hegynék szorítsa az ellenséget. Terv szerint miután a kocsik mögül lenyilazták az ott feltorlódott tatárokat, megnyitják a torlaszt és a horezmi csapatok onnan kitörve a harmadik irányból is rárontanak üldözőikre.

Kücs Bugának volt gondja arra, hogy bezárja a kelepcét hátulról is. A völgy túlsó bejáratához, ahonnan az ellenség felbukkanását várta kirendelt egy csapatot. Az volt a feladatuk, hogy az ütközet kezdete után eltorlaszolja a völgy bejáratát mindenféle éghető anyaggal megrakott kocsikkal s végszükségben, ha már nem tudnák tartani állásukat, gyűjtsák fel azt. Kücs Buga úgy számolt, a második hullám megérkezése előtt megsemmisíti a csapdába esett tatárokat. A terepet bejárva gondolatban többször végigfuttatta az eljövendő csata menetét és biztos volt abban, vagy legalábbis majdnem biztos, hogy a tatárok első hullámát felmorzsolja. „Mi lesz a második hullámmal?” Ez a kérdés makacsul vissza-visszatért és Kücs Buga ismételten elhárította, minden figyelmét az első csapásra összpontosította, senkit nem szándékozott közülük élve elereszteni, törleszteni akart a Szejhunon túli csata, Otrar, Szamarkand, a menekülés miatt.

Az udvarnép megjelenése azonban keresztülhúzhatja számításait, ha a tatár őrszemek észreveszik, hogy valami miatt fennakadás történt. Magához intette egyik hátrébb várakozó emberét, megparancsolta azonnal nyissák meg az éles forduló után már felépített torlaszt és sürgessék az áthaladást. Az udvarnépet ezúttal nem kellett különösebben nógatni, érezték a hátuk mögött közeledő veszedelmet, a völgy gyorsan kiürült.

Kücs Buga és Mahmud lejöttek a hegyről. A déli nap végig araszolt a sziklafal peremétől egészen az útig, s noha még csupán április volt, de már rejtőzni kellett előle, amit a felsorakozott csapatok nem tehettek meg. Az apró gyíkok, amelyek eddig érdeklődéssel figyelték a szokatlan nyüzsgést, megpördültek és besurrantak a hegy hasadékaiba. A szél is elült, odahagyta a megkövült bokrok száraz ágait, az itt-ott zörgő fűcsomókat, minden mozdulatlanúságba dermedt, csupán egy keselyű körözött makacs elszántsággal a horezmi hátvéd fölött, várta a lakomát.

A déli szieszta multával az árnyék megszámlálta a hadsorokat és ráérősen továbbkúszott. Az udvarnép, ahol éppen elérte őket a nap megállt, sátrakat, hevenyészett napernyőket vertek fel s csak most kezdtek készülődni, hogy továbbinduljanak. Köztük és az üldözők között ott voltak a hátvéd katonái, következésképpen korábbi sietségük tovatűnt.

Kücs Buga, Mahmud társaságában a felsorakozott hátvéd szélén, a völgykapu bejáratához közel eső szárnyon tartózkodott, a kormányzót erősen megviselte a déli hőség. A türelmetlenség, a szomjúság, az éhség észrevehetően végighullámzott a sorokon, halk, de folyamatos morgást okozott. A kormányzó, aki nem volt szokva a lesállítások kellemetlenségeihez odaszólt Kücs Bugának:

– Ideje enni, inni, szusszanni. Ma már nem jönnek.

Kücs Buga nem felelt.

– Az őrszemek idejében jelentik, ha felbukkannak – folytatta Mahmud – A katonák türelmetlenek...

Ekkor váratlanul feltámadt a szél. Az ördögszekér, amely eladdig ott várakozott, kissé odébb a horezmi csatarend előtt most belekapaszkodott a szélbe, imbolyogva tovagördült Kücs Buga előtt, éppen akkor, amikor fényjelek villantak a völgykapu fölötti sziklaperemről. Orrukat hirtelen megcsapta a lovak és az emberek szaga, majd a következő pillanatban meghallották az ezer meg ezer ló patacsattogását.

A völgykapun egyszerre robbant ki a kavargó por és a lovaság, amelyek kiszabadulva a szűk sziklafalak közül özönvízszerűen áradtak szét. A porfelhő és a lovasok versenyt futottak, egy-egy lándzsa, kivont kard, eltorzult arc villant elő néhány pillanatra mialatt a sebes áradat végigzúdult a völgyön, majd hezitálás nélkül nekivágódott a forduló után elhelyezett szekérsáncnak. A csattanás hangosabb volt, mint az ezernyi vágató ló robaja, a csont száraz reccsenése, az odébbtaszított szekerek csikorgása, az összepaszírozott testekből kiszorított hörgés egyetlen mennydörgéssé olvadt össze, a hegyek pedig arrébb mentek, hogy ne hallják.

Kücs Buga döbbenetesen figyelte a történeteket, arra számított a tatárok óvatosan, szakadozott rajokban jönnek, elég lesz lenyilazni közülük az élen haladókat, hogy megtorpanjanak. Ehelyett az ezernyi vágató ló tömege és lendülete egyszerűen felszakította a szekérsáncot, a felborult szekereken, a letaposott gyalogosokon, az összetört testű lovakon és lovasaikon át megnyílt az út.

A kelepce le volt leplezve. Kücs Buga megfúvatta a harci dudákat és a hátvéd nekizúdult a szekérsáncon nyitott keskeny átjáró, a mögötte továbbra is harcoló horezmi csapatok miatt mégiscsak feltorlódott üldözőknek. A sah testőrpáncsnoka által kitervelt csapda végül, ha nem is eredeti formájában de bezárult. A csapdába esett üldözők, akik két, sőt három oldalról voltak szorongatva elkeseredetten küzdöttek. Aztán a szél lefújta a port a csatatérről, Kücs Buga végre beláthatta a terepet. Horezmi ölt horezmit, a tatárok a Balh alatt elfogott horezmi csapatokat terelték maguk előtt és vetették be az első hullámban.

Amikor a küzdelem első, távoli neszei elérték az udvarnépet csekély nyugtalanság tükröződött az arcokon, úgy vélték a tatárok belesétáltak a csapdába és elkezdődött a leszámolás. Élénken vitatkoztak a mögöttük zajló csatáról, meglehetősen lesújtó véleménnyel voltak a testőrségről legfőképpen azért, mert bármiféle védelem nélkül egyszerűen hátrahagyták őket. Kurta szitkok is röpködtek a levegőben, a testőrök győzelmét kívánták, de úgy vélték, egy kis lecke nem árt nekik, hogy dölyfüket alább adják. A beszélgetés hirtelen megszakadt, a felhevült arcok elsápadtak, elharapták a már elkezdett szavak végét, megtorpantak és értetlenül bámultak előre.

Egyetlen tatár állta el az utat. Még sose láttak tatárt. Nagyfejű, gonosz tekintetű, száraz ínű lovon ült. Barna bőrpáncélt viselt, hozzá bőrsisakot, kifejezéstelen arccal bámult rájuk, de hamar megunt a kölcsönös szemrevételezést, vesszőt tett az ijra és lőtt. Egy szakács, aki imént a kötényébe törölte kezét, még most is görcsösen markolta azt, átlőtt mellkassal zuhant a földre. A tatár ráérős mozdulattal újabb nyilat tett az idegre, célzott és lőtt, egy éppen akkor előretolakodott mutatványos visszatántorgott néhány lépést mielőtt elvágódott. A tatár a harmadik nyilvesszőt eresztette el, a megcélzott étékfogó a becsapódás erejétől nekihátrált öszvéreinek, majd megkönynyebbülve megkopogtatta a ruhája alá rejtett tálcát, amely felfogta a lövést. A tatár arcán megrándult néhány izom, a magát szerencsésnek tartó étékfogó szemét a következő pillanatban átdöfte egy nyíl, amely hátul a koponyacsontban elakadt. Amikor a tatár új idege ötödjére is megpendült kitört a pánik, az udvarnép vad menekülésbe kezdett. A hegyoldal szűk ösvényeiről lassan ereszkedtek le a tatárok, odalenn bevárták egymást, nem kellett sietniük a rémület rásodorta az udvarnépet az egymással küzdő horezmi katonákra.

A túloldalon, a völgytoroknál az odarendelt osztag mielőtt elérhette volna kijelölt állásait beleütközött a második hullámba. Ezek már valódi tatárok voltak, akik valamennyiüket lenyilagták. A második hullám nem avatkozott be a küzde-

lembe, hagyták, hogy a horezmiek bőszen mészárolják egymást. A völgytorokból folyamatosan bukkantak elő az újabb és újabb századok, hogy a kezdeti laza, szakadozott állásokat feltöltsék. A tatárok először összefüggő vonalat alkottak, amely az innenső sziklafaltól a lankás domboldalon felkapaszkodva, a gerincen leereszkedve a túlsó sziklafalig ért. Majd ez a kezdetben vékony arcvonal megvastagodott, sűrű, mély csatarendet alkotott s mivel a hátulról becsatlakozó csoportok száma nem apadt el, lassan minden talpalatnyi helyet kitöltött. Végül, amikor megkapták a parancsot az indulásra az egész völgy mozdult meg. Most sem siettek, lépésben vonultak áldozataik felé. A harcba belefeledkezett horezmiek akkor eszméltek fel, amikor a tatár csatarend ismét megállt. Rezenéstelen arcokat láttak, ahol korábban a völgy volt, ott most tatárok sorakoztak, akik megvárták, míg a horezmiek rájönnek arra mi fog történni. A jövődő megbénította karjait, abba hagyta a vagdalkozást, a tatárok megérezték a félelem szagát, mint a kikoplaltatott farkascorda fojtottan felüvöltöttek. Az első nyílzáport a második, a másodikat a harmadik, a harmadikat a sokadik követte. A felek közötti csekély távolság miatt az első néhány sor egyenesen lőtt, a hátsók pedig ívben, az ég, a nap előtt tovarohanó fellegek módjára pulzálva kivilágosodott, elsötétült. A horezmi utóvéd és a Balh alatt elfogott sereg völgyben bevetett része megsemmisült.

6. Fárasztás

– Hozzátok el nekem a sahot! – mondta Dzsingisz. A parancsot Szübeetej és Dzsebe kapta, majd harminc ezredes, háromszáz százados, háromezer tizedes adta tovább, végül Dzsingisz akarata ott csengett harmincezer fejben, hogy ezután a harmincezer harcos egy emberként teljesítse azt.

– Hozzátok el nekem a sahot! – mondta Dzsingisz – Élve vagy holtan!